

Apponyi, a külpolitika mestere

Írta: Ludwig Ernő

Abból, amit Magyarország a béke utáni legsötétebb napokban, ezer meg ezer külföldi és bizony nem egyszer belföldi intrika ellenére is el tudott érni, igen sok Apponyi nevéhez fűződik. Mert ugyan ki az, aki a trianoni gyásznapi óta emberfeletti erővel ki akarja vezetni országunkat a nemzetközi ármányok útvesztőiből arra az útra, mely nemzeti evolúciónk és megváltásunk felé vezet? Ki az, aki idegen rabságban sínylődő kisebbségeink érdekében először emelte fel a szavát a külföldi szónoki emelvényein? Ki az, aki mesteri beszédekben tárta fel mai lefegyverzett állapotunk visszasságát és azt követelte, hogy egyenlő mértékkel mérjenek a győzők és a legyőzöttek számára? Ki az, aki a békerekvizió gondolatával először merészkedett a népszövetségi viták szabad tengerére, akkor, amikor tajtékozó hullámok csapdostak fel körülötte mindenfelé? Ki az, aki Magyarország békeszeretét hangoztatja minden adandó alkalommal, bár ugyanakkor azt is hozzáfűzi, hogy nem félelem tart vissza bennünket, hanem az a nemzetközi érettség, melyet több, mint ezer éves tapasztalatainkból szereztünk magunknak? Ki az, aki először hirdette a más nemzetekkel való együttműködést s a nemzetközi szolidaritást nálunk és a külföldön? S így folytathatnám tovább, mert kétségtelen, hogy Apponyinak nagy diplomáciai bölcsesége nem egyszer mentett meg bennünket, amikor iöbbi államférfiainkat ösztönük, szenvedélyeik és érzelmeik Tagadták el olyan kijelentésekre, vagy elhatározásokra, melyek az országot könnyen a végpusztulás szakadéka felé sodorhatták volna.

Két nagy angol államférfiú kijelentése jut itt eszembe. Az egyiket *Lord Palmerston* tette 1849-ben, amikor az angol képviselőházban a választott bíróság intézményéről, az *arbitra-*

tion-ról tartott beszédet. „*But that which I wish to guard against is that while there is in England a fervent love of peace, an anxious and steady desire to maintain it, there should not exist the impression that the manly spirit of Englishmen is dead — that England is not ready, as she is ever, to repel aggression and resent injury, and that she is ready to defend her rights, although she never will be found acting aggressively against any other power.*” Ezt a beszédet szórói-szóra Apponyi is megtarthatta volna, bár talán nem tartaná azt meg ma, mert esetleg félreértésekre adna okot, de — a háború előtti években — bármikor megtarthatta volna azt. Ez az ő gondolkozását pregnáns módon kifejezésre juttatja. *Magyarország is mindig békeszerető nemzet volt. Soha sem lépett fel támadólag más államok és különösen szomszédai ellen.* Ez persze nem azt jelentette, hogy nem vagyunk, illetve nem voltunk mindenkor férfias nemzet, mely egy igazságtalan támadást mindig vissza fog verni. Szövetségi hűségünkön kívül ez a tulajdonság volt a mi fő indító okunk a lefolyt világháborúban való részvételünknel is. Szerbia alattomos és Oroszország nyílt agresszivitását vissza akartuk verni, mert korcsnemzet lettünk volna, hogyha szóltanul ölünkbe raktuk volna kezünket, bár a háború nem jelentett nyereséget számunkra, csupán veszteséget.

A másik kijelentés *William F. Gladstone* szájából hangzott el 1879-ben Anglia belügyi és külügyi politikájáról. Mi a helyes külügyi politika? — kérdi. Melyek azon elvek, melyek együttesen egy ország helyes külügyi politikáját alkotják? Az első elv az, hogy *jó külügyi politikához jó belügyi politika is kell.* A hazai kormányzatnak erősnek és kifogástalannak kell lennie. A második elv: *a helyes külügyi politikának békés célokat kell szolgálnia.* Valamennyi nemzetet be kell kapcsolnia ebbe a békés politikába. Harmadik főelv az, hogy *az európai államok koncertjét, harmonikus együttműködését, mindenképpen biztosítani kell.* A negyedik: *El kell kerülnie mindenféle szükségtelen és zavart okozó kötelezettségeket.* „*You should avoid needless and entangling engagements.*” Az ötödik: El kell ismernie minden nemzetnek egyenjogúságát. Ez a kijelentés ma, különösen a Nemzetek Szövetségének egyenlőtlen tagsági jogaira való tekintettel fontos. A hatodik főelv valamennyinek a java: „*Szükséges — így mondotta — hogy Anglia külügyi politikáját mindenkor*

a szabadság szeretete hassa át”. Aki Apponyi Albertet ismeri, annak tudnia kell, hogy ezek az elvek mindenkor az övéi is voltak és gyakorlati esetekben, vagy nemzetközi bonyodalmakban mindig ezek az elvek irányították őt is elhatározásaiban. Hogyha Apponyi Angliában és nem Magyarországon született volna, az angol nemzet felismerve nagy rátermettségét és érzékét külügyi kérdések iránt, régóta megtette volna külügyminiszternek. És mit cselekszik Magyarország? Magyarország kiküldi őt, hogyha csatákat kell kivívnia érdekünkben, pedig ezeket a csatákat talán el lehetett volna kerülni, hogyha ő ül a külügyminiszteri székben!

1919. augusztusában, amikor *Kun Béla* hívei csúfosan menekültek Magyarországból, miután négy havi uralkodásuk alatt úgyszólván teljesen kifosztották azt, Bernben, ahol akkor tartózkodtam, egy éjjel gyönyörű álmot álmodtam. Azt álmodtam, hogy megkértem Apponyit, jöjjön ki a Svájcba és pihenné ki fáradozásait a thuni-tó mentén, Oberhoffenben, vagy valami más, nyugodt, szép helyen, ahol az ember zavartalanul élvezheti az örökszép természetet. *Azt álmodtam, hogy megkértem őt ott, engedje meg, hogy vele együtt fontolóra vegyük Magyarország helyzetét és készítsük elő Magyarország békéjét.* Mikor aztán ugyanazon év szeptemberében a miniszterelnök kinevezett fődelegátusnak a béketárgyalásokhoz, azt hittem, hogy álmomból tényleg valóság lesz és levelet írtam Apponyi grófnak, aki akkor Eberharden élt, visszavonultan. Nem emlékszem ma már pontosan reá — mert leveleit otthoni gyűjteményemben őrzöm — hogy azt válaszolta-e nekem: nem jöhet ki a Svájcba, vagy hogy Budapesten adott-e nekem légyottot, elég az hozzá, hogy mikor október felé másodszer jöttem vissza Bernből Budapestre, egy szép napon arról vettem tudomást, hogy Apponyi másnap érkezik a fővárosba. Nosza, másnap korán reggel felkeltem és elindultam a várba, mert *hiszen közismert dolog, hogy Apponyi államférfiúi bölcsességének aranyát, melyet a nemzet javára fordított, a reggel óráiban lelte meg.* Olyan korán érkeztem a Werbőczyutcai palotába, hogy a grófné úgyszólván neheztelő szavakkal intett meg. Alig érkeztek meg a falúról és hajnalban zavarom már az urát, mikor még a legsürgősebb személyi ügyeit sem rendezte el Budapesten. Megszégyenülve állottam előtte, de ő ismert jóságával azonnal megnyugtatót. Tudta, hogy nem a

magam ügyében jövök, hanem olyan ügyben, amely mindnyájunk szemében a legfontosabb: a haza ügyében, hónom alatt a béketárgyalásokra vonatkozó program vázlatával. Otthagytam nála az egész iratcsomót átolvasásra. Hátha hasznát lehetne venni később? Minthogy pedig ő is nyomban el akart menni hazulról elkísértem egy darabig, elmondván neki tervemet. Beszélgettünk a küszöbön álló tárgyalásokról s mikor a külügyminisztériumhoz érkezünk, Apponyi elbúcsúzott tőlem, hogy *gróf Teleki Pált* akarja ott meglátogatni. *Megértettem. Álom tehát nem valósul meg.* A békedelegációt Apponyi mellett Teleki fogja vezetni és így tehát az ő programja kerül majd végrehajtásra, nem az enyém. Teleki kiváló és komoly tényezője volt országos politikánknak mindenkor. Tudtam, hogy valami nagyszerű erőfeszítést akar kifejteni az országért, de attól féltem, hogy lélektanilag nem fogja eltalálni azt, amire nekünk akkor, az adott körülmények között szükségünk lett volna. Hogy miért gondoltam azt, hogy éppen az én tervem válhatnék be? Hát első sorban valami belső intuíció volt részemről. Abban az évben, melyet a háború elvesztése után a Svájcban töltöttem, nemkülönben a háború alatt Amerikában eltöltött éveim során ugyanis bepillantást nyertem az ántánt lelkivilágába. Időközben azonban minálunk a kormány is megváltozott és az én jogcímem is elévült. Budapesten soha sem folytak a kulisszák mögött nagyobb intrikák, mint éppen akkor és ezeket én mindig szívem mélyéből gyűlöltem. Gyors elhatározással elhagytam tehát a fővárost, a sorsra bízva a fejleményeket. Pedig ez az elhatározásom el volt hibázva, mert hogyan várhattam azt, hogy az ántánt talán elfogadja a programomat, mikor azt mindjárt a saját honfitársaimnál hagytam cserben?! Sajnos, az emberek gyakran életük legfontosabb pillanataiban fatalisták szoktak lenni és én sem voltam kivétel e szabály alól. Aztán hirtelen meg is betegedtem, operációnak kellett magamat alávetni. A lelki depresszióhoz tehát a fizikai depresszió is hozzájárult. Csupán Apponyival tartottam fenn az összeköttetést. Az ő szavai és levelei őrizték meg bennem a hitet. A külügyminiszter kinevezett ugyan békedelegátusnak, de nem olyan minőségben, amilyenre az antecedenciák után számot tarthattam és amelyben tervemet talán mégis keresztül vihettem volna. Vérző szívvel, de lemondtam tehát a párisi kirándulásról.

Mikor azonban a delegációs vonat megérkezett a svájci határra, ad audiendum verbum jelentkeztem Apponyinál ő, mintha kitalálta volna lelki töprengéseim okát, lebilincselő jóságával azonnal derűs hangulatot teremtett, Már Budapesten is arra kértem volt őt, hogy egy kis konferenciára hívja össze a delegáció főbb tagjait, hogy bizonyos elvi kérdéseket meg lehessen beszélni. Ez a konferencia, valószínűleg saját hibám folytán, akkor elmaradt, mert hirtelen elhagytam a fővárost. Most aztán, amikor Zürich felé röpített a gyorsvonat, Apponyi rögtön felajánlotta nekem a konferencia azonnali összehívását. Össze is gyülekeztünk egy kis eszmeeserére, Apponyi elnöklelete alatt; gróf Teleki Pál, Popovics Sándor, báró Lers Vilmosgróf Csáky Imre is odajöttek, A konferencia elé tartam a *választott bíróságra* vonatkozó egyik indítványomat és valamennyi résztvevő hozzászólt a tárgyhoz. Érdekes vitázás után megígérte Teleki, hogy indítványomat egy újabb jegyzékben — a többi már meg volt fogalmazva — ha teheti, értékesíteni fogja. Persze úgy éreztem, hogy még a legjobb esetben is a kísérlet csak fél-eredményhez vezethetne. Nem lehet egy programból kiszakítani egy pontot és ettől a ponttól aztán azt várni, hogy ez a többit is helyettesítheti! A konferencia berekesztése után még egy kis ideig elbeszélgettem szeretett vezérünkkel. A legnagyobb rokonszenvvel és megértéssel karolta fel indítványomat és szívenre kötötte, hogy a hazai sajtóban kezdjek propagandát annak az érdekében.

Apponyi híve volt a választott bírósági rendszernek. Ez az Interparlamentáris Konferenciákon tartott beszédeiből is kiviláglik, de abból a levelezésből is, melyet Parisból folytatott velem egészen addig, amíg a delegáció végképen el nem hagyta a francia fővárost.

Nem azért mondom el ezt az epizódot, mert személyes indítványomról esik benne szó, hanem azért, mert tudom, hogy csupán az ő alkotmányos gondolkozása tartotta őt vissza attól, hogy azt a gyakorlatban is érvényesítse. Azok közül ugyanis, akik a delegáció tagjai sorában a hazai körökkel döntő határozatokat hoztak a tárgyalásokat érintő minden, lényegbe vágó kérdésben, a többség, úgy látszik, nem akarta igénybe venni ezt az indítványt. Nem bíztak benne, vagy kilátástalannak tartották?! Nem tudom, hogy mi volt elhatározásuknak a főrugó ja, de Apponyit

éppen az ő alkotmányos érzülete készítette arra, hogy a többség döntését magáévá tegye. Nekem viszont, amikor szüntelenül próbáltam legalább ennek az egy programpontnak elfogadását, az lebegett a szemem előtt, hogyha ügyünk vagy egy nemzetközi, vagy egy amerikai bíróság elé kerülhetne, Apponyi képviselné azt a bíróság előtt és épúgy, mint egyetlen trianoni felszólalásával, sikerült volna neki ellenségeink közt zavart okozni. *Clemenceau* falanxaiban épúgy, mint *Lloyd George-nál* így bizonyon feltehető, hogy egy pártatlan bíróságnál az ő felszólalásai esetén nyert ügyünk lett volna, legalább annyiban, hogy a bíróság talán hosszú időre kitolta volna a döntést a területi kérdésben és így időt nyerhettünk volna.

Lord Palmerstontól — aki még nem volt egészen híve az *arbitration* rendszerének és inkább a *mediation*, azaz az államközi közvetítés rendszere felé hajlott — *Locarnóig* hosszú utat kellett megtennie a világ nemzeteinek és a nemzetközi jognak. *Ma az arbitration elve diadalmasan vezet valamennyi nemzetközi kibékítési eszköz előtt.*

De azért is elmondtam ezt az epizódot, mert a lefolyt tizenöt év alatt, a mióta Magyarország *grand old man*-je megtisztelt barátságával s nem egyszer munkatársának is nevezett, ez a kérdés volt az, mely leginkább vonzott engem öhozzá. Ez teremtette a legkomolyabb kontaktust közöttünk és én mindig azt fogom mondani, hogy életem egyik legfontosabb küzdelme ezen pont körül folyt le és az ő személyéhez fűződött.

A területi integritás gondolatának Apponyi Albert volt mindig a legnemesebb zászlóvivője. Nem ugyan hangos, lármás demonstrációkkal, szertelen, kalandos mozgalmak támogatása által, hanem az ő végtelenül türelmes és mély diplomáciai tudáson nyugvó, lélektanilag is indokolt *beszédeivel*, melyeket a lefolyt hat évben tartott a külföldön s *amelyekkel előkészítette azt a mentalitást, mely a revízióhoz fog vezetni bennünket.* A trianoni békefércmű a hatalom által elkapatott emberek kontármunkája volt, akiket nemzetközi intrikusok vezettek félre. Ez a mű épúgy el fog pusztulni, mint ahogy eddigelé az emberiség kollektív tévedéséből eredő valamennyi vállalkozása csődöt mondott. Azok, akik ezt a békét megalkották, nemsokára el fognak tűnni és a mi igazságunk diadalmaskodni fog. Nem lehet sokáig visszaélni az emberiség lelkiismeretével. Ez a lelkiismeret követelte

Elzász-Lotharingiának Franciaországhoz való visszacsatolását és Lengyelország újjászületését. Európa és a világ nem fognak nyugvópontra juthatni addig, míg a történelem lapjairól le nem fogják mosni az 1919-iki szégyenbékéket és így el fog érkezni az a nap is, mikor szép megyéink és ideiglenesen elvesztett történeti, nagy múltú városaink megint visszakerülnek a magyar anyaországhoz. *Az a férfiú, aki élete éveinek legjavát ezen ügy szolgálatának szentelte, akinek tehát az eredmény kivívásában is oroszlánrész jut: Apponyi Albert. Amikor Magyarország az ő nyolcvan éves születése napját ünnepli, a távoli Amerikából lelkileg én is az ő színe elé járulok és egyesítem szívből jövő jó kívánságaimat azoknak az óhajával, akik szemtől-szembe mondhatják meg neki, hogy Magyarország iránta érzett hódoló szeretetét az egész világ osztja.*